

Η επισήμανση κλειδί του Μαρξ παραμένει έγκυρη, ίσως πιο έγκυρη από ποτέ: για τον Μαρξ, το ερώτημα της ελευθερίας δεν θα έπρεπε να εντοπίζεται αρχικά στην καθαρά πολιτική σφαίρα (Έχει μια χώρα εκλογές; Είναι οι δικαστές της ανεξάρτητοι; Είναι ο τύπος της ελεύθερος από συγκαλυμμένες πιέσεις; Σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα;) Αντίθετα μάλλον, το κλειδί για την πραγματική ελευθερία κείται στο «απολιτικό» δίκτυο των κοινωνικών σχέσεων, από την αγορά μέχρι την οικογένεια. Εδώ η αλλαγή που απαιτείται δεν είναι η πολιτική μεταρρύθμιση αλλά η μεταμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων παραγωγής – κάτι που ακριβώς επιβάλλει επαναστατική πάλη των τάξεων αντί για δημοκρατικές εκλογές ή κάθε άλλο «πολιτικό» μέτρο, με την στενή έννοια του όρου. Δεν ψηφίζουμε πάνω στο ποιος κατέχει τι, ή για τις σχέσεις σε ένα εργοστάσιο, και άλλα παρόμοια – τέτοια θέματα παραμένουν έξω από τη σφαίρα του πολιτικού, και αποτελεί ψευδαίσθηση να πιστεύει κανείς ότι θα μπορέσει αποτελεσματικά να αλλάξει τα πράγματα «επεκτείνοντας» τη δημοκρατία στην οικονομική σφαίρα (με, ας πούμε, επανοργάνωση των τραπεζών και θέτοντάς τες υπό λαϊκό έλεγχο). Η ριζοσπαστική αλλαγή σε αυτόν τον τομέα πρέπει να γίνει έξω από τη σφαίρα των νόμιμων «δικαιωμάτων». Στις «δημοκρατικές» διαδικασίες (οι οποίες, βέβαια, μπορούν να παίξουν θετικό ρόλο), ανεξάρτητα από το πόσο ριζοσπαστικός είναι ο αντικαπιταλισμός μας, οι λύσεις επιδιώκονται μόνο μέσω αυτών των δημοκρατικών μηχανισμών που σχηματίζουν οι ίδιοι εξαρτήματα των «μηχανισμών» του «αστικού» κράτους που εγγυάται την ανενόχλητη αναπαραγωγή του κεφαλαίου. Με αυτή ακριβώς την έννοια ο Μπαντιού είχε δίκιο να ισχυρίζεται ότι σήμερα το όνομα του απόλυτου εχθρού δεν είναι ο καπιταλισμός, η αυτοκρατορία, η εκμετάλλευση ή οτιδήποτε αντίστοιχο, αλλά η ίδια η δημοκρατία. Είναι η «δημοκρατική ψευδαίσθηση», η αποδοχή των δημοκρατικών μηχανισμών σαν τους παρόχους του μόνου πλαισίου για κάθε δυνατή αλλαγή, που εμποδίζει κάθε ριζοσπαστικό μετασχηματισμό των καπιταλιστικών σχέσεων.

Άμεσα συνδεδεμένη με την ανάγκη να αποφευχθεί η δημοκρατία είναι η ανάγκη της αποφετιχοποίησης του αρνητικού της ειδώλου, εννοώντας τη βία. Ο Μπαντιού πρόσφατα διατύπωσε την συνταγή της «αμυντικής βίας»: αρνούμαι τη βία σαν κύριο *modus operandi*, και εστιάζω αντίθετα στη δημιουργία ελεύθερων πεδίων σε απόσταση από την κρατική εξουσία (σαν τους πρώιμους *Solidarno* στην Πολωνία), καταφεύγω στη βία μόνο όταν το ίδιο το κράτος χρησιμοποιεί βία για να συνθλίψει και να υποτάξει αυτές τις «απελευθερωμένες ζώνες». Το πρόβλημα με αυτή τη συνταγή είναι ότι βασίζεται σε μια βαθιά προβληματική διάκριση μεταξύ της «φυσιολογικής» λειτουργίας των κρατικών μηχανισμών και την «υπερβολική» χρήση της κρατικής βίας. Σε αντίθεση, η μαρξική αντίληψη της πάλης των τάξεων – ακριβέστερα, της προτεραιότητας της πάλης των τάξεων έναντι στη θεώρηση των τάξεων σαν θετικές κοινωνικές οντότητες – προτείνει τη θέση ότι η ίδια η «ειρηνική» κοινωνική ζωή διατηρείται από την (κρατική) βία, δηλ., ότι είναι μία έκφραση ή το αποτέλεσμα της επικράτησης μίας τάξης επί μιας άλλης. Με άλλα λόγια, δεν μπορούμε να διαχωρίσουμε την βία από το κράτος ιδωμένο σαν μηχανισμό ταξικής κυριαρχίας: από τη θέση των καταπιεσμένων, η ίδια η ύπαρξη του κράτους είναι ένα βίαιο γεγονός (με την έννοια που ο Ροβεσπιέρος ισχυριζόταν ότι δεν υπήρχε ανάγκη να αποδείξουμε ότι ο βασιλιάς είχε διαπράξει κάποιο εγκλήματα, μιας και η ίδια η ύπαρξη βασιλιάς ήταν αυτή καθαυτή εγκλημα, μία προσβολή στην ελευθερία του λαού). Με αυτή την έννοια, κάθε πράξη βίας ενάντια στο κράτος από την πλευρά των καταπιεσμένων είναι εν τέλει «αμυντική». Η μη παραδοχή αυτού του σημείου σημαίνει, *volens volens*, την «κανονικοποίηση» του κράτους και την αποδοχή ότι οι δικές του πράξεις βίας είναι απλά τυχαίες υπερβολές, αντιμετωπίσιμες μέσω δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων. Γι' αυτό το συνηθισμένο φιλελεύθερο σύνθημα – ότι η βία δεν είναι ποτέ νομιμοποιημένη, αν και μπορεί κάποιες φορές να είναι απαραίτητο να καταφύγεις σε αυτή – είναι ανεπαρκές. Από μία ριζοσπαστική, χειραφετητική σκοπιά, αυτή η συνταγή θα έπρεπε να αντιστραφεί: για τους καταπιεσμένους, η βία είναι πάντα νομιμοποιημένη (μιας και η ίδια η κατάστασή τους είναι το αποτέλεσμα της βίας την οποία υφίστανται), αλλά ποτέ απαραίτητη (θα είναι πάντα θέμα στρατηγικής το αν χρησιμοποιείς ή όχι βία ενάντια στον εχθρό).

Με λίγα λόγια, το θέμα της βίας πρέπει να απο-μαγευθεί: το πρόβλημα με τον Κομμουνισμό του εικοστού αιώνα δεν ήταν *per se* η καταφυγή του στη βία, αλλά ο τρόπος λειτουργίας που έκανε αυτή την καταφυγή στη βία αναπόφευκτη (το Κόμμα σαν όργανο ιστορικής αναγκαιότητας, κτλ.). Συμβουλευοντας την CIA στο πως να υπονομεύσει την δημοκρατικά εκλεγμένη Χιλιανή κυβέρνηση του Σαλβαντόρ Αλλιέντε, ο Χένρι Κίσιγκερ το έθεσε περιληπτικά: «Κάντε την οικονομία να ουρλιάξει». Ανώτατοι αντιπρόσωποι των ΗΠΑ παραδέχονται ανοιχτά σήμερα ότι η ίδια στρατηγική ακολουθείται και στη Βενεζουέλα. Όπως ο πρώην Υπουργός Εσωτερικών των ΗΠΑ Lawrence Eagleburger είπα στο Fox News: *[Η γοητεία του Chávez] έχει ισχύ όσο ο πληθυσμός της Βενεζουέλα βλέπει σε αυτή μια κάποια δυνατότητα για καλύτερους όρους διαβίωσης. Αν κάποια στιγμή η οικονομία πραγματικά χειροτερέψει, η δημοτικότητα του Chávez στη χώρα σίγουρα θα σημειώσει πτώση και αυτό είναι το μόνο όπλο που έχουμε εναντίον του για αρχή και το οποίο θα έπρεπε να χρησιμοποιούμε, ενώ τα οικονομικά εργαλεία στην υπηρεσία της προπάθειας να κάνουμε την οικονομία ακόμα χειρότερη ώστε η γοητεία που ασκεί στη χώρα και στην ευρύτερη περιοχή να μειωθεί [...]* Οτιδήποτε μπορούμε να κάνουμε για να δυσκολέψουμε την κατάσταση στην οικονομία τους αυτή τη στιγμή είναι καλό, αλλά ας το κάνουμε με τρόπο που δεν θα μας φέρνει σε ευθεία αντιπαράθεση με τη Βενεζουέλα, εφόσον μπορούμε να την αποφύγουμε.

Το λιγότερο που μπορεί να πει κάποιος είναι ότι μια τέτοια δήλωση μετατρέπει σε αξιόπιστη την υποψία ότι οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η κυβέρνηση Chávez δεν είναι απλά αποτέλεσμα της δικής της ανεπαρκούς πολιτικής. Αυτό μας φέρνει στο πολιτικό σημείο κλειδί, που δύσκολα παραδέχονται κάποιοι φιλελεύθεροι: ξεκάθαρα εδώ έχουμε να κάνουμε όχι με τυφλές διαδικασίες και αντιδράσεις της αγοράς, αλλά με μία διαμορφωμένη και καλά σχεδιασμένη στρατηγική – υπό τέτοιες συνθήκες, δεν είναι η άσκηση κάποιου είδους «τρόμου» (αστυνομικές επιδρομές σε αποθήκες, κράτηση κερδοσκόπων, κ.τ.λ.) απολύτως δικαιολογημένη σαν ένα αμυντικό αντί-μέτρο; Ακόμα και η συνταγή του Badiou, της «απόσυρσης από το κράτος» μαζί με την «μόνο απαντητική βία» μοιάζει ανεπαρκής σε αυτές τις νέες συνθήκες. Το πρόβλημα σήμερα είναι ότι το κράτος γίνεται όλο και περισσότερο χαστικό, αποτυγχάνοντας ακόμα και στην ίδια τη λειτουργία του ως βρισκόμενο στην «υπηρεσία των αγαθών». Απαιτείται ακόμα από εμάς να μείνουμε σε απόσταση από την κρατική εξουσία όταν αυτή η ίδια αποσυντίθεται, και κατά τη διαδικασία αυτή καταφεύγει σε παράλογη άσκηση βίας ώστε να κρύψει την ίδια την ανεπάρκειά της;

Ένα πιο βασικό ερώτημα θα μπορούσε να αναδυθεί εδώ: γιατί η επαναστατική Αλήθεια-Συμβάν συνεπάγονται βία; Γιατί αυτή θεσπίζεται ουσιαστικά από το συμπτωτικό σημείο (ή τη συστροφή) του κοινωνικού σώματος, από το σημείο της αδυνατότητας της κοινωνικής ολότητας – το υποκείμενό της είναι το «μέρος του μη-μέρους» της κοινωνίας, αυτοί που, αν και αποτελούν τυπικά μέρος της κοινωνίας, τους αρνούνται μία πραγματική θέση σε αυτή. Αυτό είναι το «σημείο της αλήθειας» της κοινωνίας, και για να το υποστηρίξει, ολόκληρη η δομή της οποίας αυτό ακριβώς είναι το σημείο αδυνατότητας πρέπει να εξολοθρευτεί, να ανασταλεί. Για ακριβώς τον ίδιο λόγο, όπως σωστά είχε συλλάβει ο Λένιν, η αλήθεια είναι επαναστατική – ο μόνος τρόπος να την υποστηρίξεις είναι να δημιουργήσεις μια επαναστατική αναταραχή στην υπάρχουσα ιεραρχική τάξη / δομή. Έτσι θα πρέπει να αντιτεθούμε στην παλιά (ψεύδο) – Μακιαβελική ιδέα ότι η αλήθεια είναι ανίσχυρη και η εξουσία, εάν πρόκειται να είναι αποτελεσματική, πρέπει να ψεύδεται και να κλέβει: όπως ισχυρίστηκε ο Λένιν, ο Μαρξισμός είναι ισχυρός τόσο όσο είναι αλήθεια. (Αυτό στέκεται ιδιαίτερα απέναντι στην μεταμοντέρνα απόρριψη της πανανθρώπινης αλήθειας σαν καταπιεστική, σύμφωνα με την οποία, όπως το τοποθετεί ο Gianni Vattimo, εάν η αλήθεια μας απελευθερώνει, μας απελευθερώνει επίσης κι από την ίδια.)

Στην ιστορία της ριζοσπαστικής πολιτικής, η βία συνήθως συνδέεται με την λεγόμενη κληρονομιά των Ιακωβίνων, και γι' αυτό τον λόγο, απορρίπτεται σαν κάτι που θα έπρεπε να εγκαταλειφθεί αν θέλουμε πραγματικά μια νέα αρχή. Ακόμα και πολύ σύγχρονοι (μέτα-) Μαρξιστές νιώθουν ντροπή για τη λεγόμενη Κληρονομιά των Ιακωβίνων του συγκεντρωτικού (κεντροποιημένου) κρατικού τρόμου, από τον οποίο θέλουν να απομακρύνουν και τον ίδιο τον Μαρξ, προτείνοντας έναν αυθεντικό «φιλελεύθερο» Μαρξ του οποίου η σκέψη αργότερα συσκοτίστηκε από τον Λένιν. Ήταν ο Λένιν, σύμφωνα με την παραπάνω ιστοριούλα, που μας (επανα-)σύστησε την Ιακωβίνικη κληρονομιά, διαστρεβλώνοντας έτσι το ελευθεριακό πνεύμα του Μαρξ. Αλλά είναι πραγματικά έτσι; Ας επιχειρήσουμε μια πιο κοντινή ματιά στο πως οι Ιακωβίνοι απέρριψαν την καταφυγή σε μια ψήφο της πλειοψηφίας, από την πλευρά αυτών που μιλούν για μια αιώνια Αλήθεια. Πως μπορούσαν οι Ιακωβίνοι, οι αντάρτες της ενότητας και του αγώνα ενάντια στις φατρίες, να δικαιολογήσουν αυτή την απόρριψη; «Όλη η δυσκολία έγκειται στο πως να διακρίνει κάποιος μεταξύ της φωνής της αλήθειας, ακόμα κι αν είναι μειοψηφική, και της φωνής της φατριακής διχόνοιας που επιδιώκει μόνο να διαιρέσει τεχνητά για να συγκαλύψει την αλήθεια»ⁱⁱ

Η απάντηση του Ροβεσπιέρου ήταν ότι η αλήθεια δεν υποβιβάζεται σε αριθμούς (σε μέτρημα), μπορεί να βιωθεί επίσης και μοναχικά: αυτοί που δηλώνουν μια αλήθεια που βίωσαν δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται σαν φραξιονιστές, αλλά σαν άνθρωποι λογικοί και τολμηροί. Απευθυνόμενος στην Εθνοσυνέλευση στις 28 Δεκέμβρη του 1792, ο Ροβεσπιέρος ισχυρίστηκε ότι, καταθέτοντας στο όνομα της αλήθειας, κάθε επίκληση στην πλειοψηφία ή τη μειοψηφία δεν είναι τίποτε άλλο παρά το μέσο για να καταδικάσει «στη σιωπή αυτούς που κάποιος ορίζει με αυτόν τον όρο [μειοψηφία]», «[η] μειοψηφία έχει παντού ένα αιώνιο δικαίωμα: να καταστήσει ευδιάκριτη την φωνή της αλήθειας». Είναι βαθιά σημαντικό ότι ο Ροβεσπιέρος έκανε αυτή τη δήλωση στην Εθνοσυνέλευση πριν τη δική του βασιλιά. Οι Γιρονδίνιοι είχαν προτείνει μια «δημοκρατική» λύση: σε μια τόσο δύσκολη υπόθεση, ήταν απαραίτητο να γίνει «κάλεσμα στον λαό», να καλεστούν τοπικές συνελεύσεις σε όλη τη Γαλλία και να ερωτηθούν πως να αντιμετωπιστεί ο βασιλιάς – μόνο μια τέτοια κίνηση θα έδινε νομιμοποίηση στη δίκη. Η απάντηση του Ροβεσπιέρου ήταν ότι μια τέτοια πρόσκληση στον λαό θα είχε ως αποτέλεσμα την ακύρωση της κυρίαρχης λαϊκής θέλησης η οποία, μέσω της Επανάστασης, ήδη είχε γίνει γνωστή και άλλαξε την ίδια τη φύση του Γαλλικού κράτους, φέρνοντας μαζί την γέννηση της Δημοκρατίας. Αυτό που οι Γιρονδίνιοι πραγματικά υπαινίσσονται, ισχυρίζεται, είναι ότι η επαναστατική εξέγερση ήταν «μόνο μια πράξη ενός μέρους του λαού, ακόμα και μιας μειοψηφίας, και ότι θα έπρεπε να λάβουμε υπόψιν τον λόγο κάποιου είδους σιωπηλής πλειοψηφίας». Με λίγα λόγια, η Επανάσταση έχει ήδη αποφασίσει για το θέμα, το ίδιο το γεγονός της Επανάστασης σημαίνει ότι ο βασιλιάς είναι ένοχος, επομένως το να θέσουμε την ενοχή του σε ψήφιση θα σήμαινε ότι αμφισβητούμε την ίδια την Επανάσταση. Όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι με «ισχυρές αλήθειες» (les vérités fortes), το να τις επιβάλλουμε απαραίτητα συνεπάγεται συμβολική βία.

Όταν η πατρίδα είναι σε κίνδυνο, είπε ο Ροβεσπιέρος, θα πρέπει άφοβα να δηλώνουμε το γεγονός ότι «το έθνος προδόθηκε. Αυτή η αλήθεια είναι γνωστή σε όλους του Γάλλους», «Νομοθέτες, ο κίνδυνος είναι άμεσος, η βασιλεία της αλήθειας πρέπει να ξεκινήσει: είμαστε αρκετά γενναίοι για να σας το δηλώσουμε, γίνετε αρκετά γενναίοι ώστε να το ακούσετε». Σε μια τέτοια κατάσταση, δεν υπάρχει χώρος γι' αυτούς που παίρνουν τη θέση του ουδέτερου τρίτου. Στον λόγο του στον οποίο χαιρέτιζε τους νεκρούς της 10^{ης} Αυγούστου του 1792, ο Άβας Γρέγοιρ δήλωσε: «υπάρχουν άνθρωποι που είναι τόσο καλοί που είναι άχρηστοι, και σε μία επανάσταση που εμπλέκει στον αγώνα της ελευθερίας ενάντια στον δεσποτισμό, ένας ουδέτερος άνθρωπος είναι ένας διεστραμμένος που, χωρίς αμφιβολία, περιμένει πως θα εξελιχθεί η μάχη ώστε να αποφασίσει με ποια πλευρά θα ταχθεί». Πριν απορρίψουμε αυτές τις προτάσεις σαν «ολοκληρωτικές», ας θυμηθούμε μια άλλη στιγμή στην ιστορία, αργότερα, όταν η πατρίδα Γαλλία βρισκόταν πάλι σε κίνδυνο, το 1940, όταν κανένας άλλος παρά ο στρατηγός Ντε Γκώλ στο διάσημο ραδιοφωνικό του διάγγελμα από το Λονδίνο, ανακοίνωσε στον Γαλλικό Λαό την «ισχυρή αλήθεια»: η Γαλλία έχει ηττηθεί, αλλά ο πόλεμος δεν τελείωσε, ενάντια στους συνεργάτες του Πεταίν, ο αγώνας συνεχίζεται. Αξίζει να θυμηθούμε τις ακριβείς συνθήκες αυτής της δήλωσης: ακόμα και ο Jacques Duclos, δεύτερος στην ιεραρχία του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος, παραδέχτηκε σε ιδιωτική συνομιλία ότι, αν είχαν πραγματοποιηθεί ελεύθερες εκλογές, ο στρατάρχης Πεταίν θα είχε κερδίσει το 90% των ψήφων. Όταν ο Ντε Γκώλ, στο ιστορικό του διάγγελμα, αρνήθηκε να κεφαλαιοποιήσει την προσφορά του και δεσμεύτηκε να συνεχίσει την αντίσταση, ουσιαστικά διεκδίκησε ότι μόνο αυτός, όχι το καθεστώς Βισύ, θα μπορούσε να μιλά εκ μέρους της αληθινής Γαλλίας (που σημαίνει: εκ μέρους της Γαλλίας ως τέτοιας, και όχι εκ μέρους της «πλειοψηφίας των Γάλλων»!). Αυτό που υποστήριξε ήταν βαθιά αληθινό, ακόμα κι αν, «δημοκρατικά μιλώντας», όχι μόνο είχε έλλειμμα νομιμοποίησης, αλλά βρισκόταν ξεκάθαρα απέναντι στη γνώμη της πλειοψηφίας του Γαλλικού λαού. (Το ίδιο ισχύει και για τη Γερμανία: αυτοί που στάθηκαν στο ύψος τους για τη Γερμανία ήταν η ισχυρή μειοψηφία που ενεργά αντιστάθηκε στον Χίτλερ, όχι οι Ναζί ή οι αναποφάσιστοι ομορτουμιστές).